

ՆԱՅԻՄ ԱԼ-ԵԱՖԻ
(1936-2003)

Արաբ գրականագետ, գրաքննադատ, բանասեր, ծեռագրագետ, հասարակական գործիչ էի համալսարանի դասախոս՝ Դոկտ. Նայիմ Ալ-Եաֆի ծնած է Մուրիդ Հոմա քաղաքը 1936ին: Նախակրթությունը ստացած է ծննդավայրին մեջ, որմէ ետք մեկնած է Դամասկոս, ապա Գահիրէ, ուր աւարտած է տեղւոյն պետական համալսարանի Արաբական Գրականութեան Բաժանմունքը:

Երկար տարիներ դասախօսած է Ալճերիոյ, Մուրիդ էի Քուէյթի համալսարաններուն մէջ: Նախագահած է Մուրիդ Արաբ Գրողներու Միութեան Հալէպի մասնաճիւղը եւ մշակութային եռուն գործունէութիւն ծաւալած հոն: Գործակցած է հալէպահայ մշակութային միութիւններու հետ, տալով հայութեան առնչուող մէկէ աւելի դասախօսութիւններ:

Եաֆիի գրական-ուսումնասիրական վաստակին մաս կը կազմեն տարբեր բովանդակութեան 24 հատորներ, ինչպէս նաեւ գրականագիտական եւ գրաքննադատական բնոյթի բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, յօդուածներու ժողովածուներ եւ արաբ ժամանակակից մարդը յուզող բազմաթիւ այլ գործեր:

Եաֆի անտարբեր չէ մնացած հայութիւնը յուզող հարցերու նկատմամբ: Իր կեանքի վերջին տարիներուն ընթերցողի սեղանին դրած է հայագիտական բնոյթի 4 գիրքեր:-

1- مجاز الأرمين وموقف الرأي العام العربي منه (Հայկական կոտորածներն ու արաբ հանրային կարծիքի դիրքորոշումը անոր հանդէպ), Դամասկոս, 1992, 104 էջ: Գիրքը կը խօսի Հայկական Յեղասպանութեան օրերուն արաբ ժողովուրդի դիրքորոշումին մասին՝ պաշտօնական եւ ժողովրդային մակարդակներով: Հեղինակը նախ ընթերցողին կը ծանօթացնէ Հայկական Յեղասպանութիւնը, անոր դրդապատճառները, հետեւանքները, օտար երկիրներու դիրքորոշումն ու պատասխանատւութիւնը, ապա՝ կ'անցնի հիմնական նիւթին:

Գիրքին վերջին գլուխը կը վերլուծէ արաբական արդի գրականութեան երկու մեծ դէմքերու՝ Ապտուլ Ռահման Մունիֆի եւ Իպրահիմ Ալ-Խալիլի վէպերուն Հայկական Յեղասպանութեան նուիրում հատուածները:

2- جمال باشا السفاح - (Մարդասպան Դեմալ Փաշա), Դամասկոս, 1993, 175 էջ: Դեմալ Փաշա արաբներուն ծանօթ է «մարդասպան Դեմալ Փաշա» մակդիրով, որովհետեւ ինք էր որ Ա. Աշխարհամարտի օրերուն՝ 1915-1916ին Դամասկոսի եւ Պէյրութի գլխաւոր հրապարակներուն վրայ կախաղան բարձրացուց 34 արաբ մտատրականներ՝ բանաստեղծներ, խմբագիրներ, կրթական, մշակութային եւ կրօնական գործիչներ:

Դոկտ. Եաֆիի այս գիրքը, որ Դեմալ Փաշայի մասին գրուած առաջին մենագրութիւնն է արաբ պատմագրութեան մէջ, պատմական դէպքերու քննարկ-

ման կողքին, կը վերլուծէ մեծ մարդասպանին նկարագիրը, անոր ոճրային բնագոյն ու կերպարը: Վերջին գլուխը նուիրուած է երկու հայորդիներու կողմէ անոր ահաբեկման պատմութեան, ուր հեղինակը կ'անդրադառնայ Հայկական Ցեղասպանութեան եւ Ճեմալի սպանութեան դրդապատճառներուն:

3- ۱۹۲۰-۱۸۷۰ شعر المشرق والمهاجر - صورة التركي في الشعر العربي الحديث

(Թուրքի կերպարը արաբական արդի բանաստեղծութեան մէջ - Արեւելքի ու արտասահմանի բանաստեղծութիւնը, 1870-1920), Դամասկոս, 1995, 239 էջ, հեղինակակից՝ Մահէր Ալ-Մունաճճէտ: Խիստ հետաքրքրական հատոր մը, որ գրական վերլուծումի կենթարկէ թուրքին կերպարը՝ ԺԹ. դարավերջի ու Ի. դարասկիզբի արաբական արեւելքի երկիրներուն մէջ ծաղկած բանաստեղծական գործերուն մէջ:

Թուրք ժողովուրդի ծագման ու հնագոյն պատմութեան նուիրուած մուտքէն ետք, հեղինակները կ'անցնին հիմնական նիւթին՝ զայն բաժնելով գլխաւոր երեք մասերու:

Ա. Թուրքին քաղաքական կերպարը (բռնատէր, աւագակ-թալանիչ, աղէտաբեր եւ վերջապէս՝ ոճրագործ-ցեղասպան):

Բ. Թուրքին ընկերային ու բարոյական կերպարը (ամբարտաւան, դաւադիր, մարդատեաց ռիսակալ, դաւաճան, տգէտ ու գիտութեան թշնամի):

Գ. Թուրքին կրօնական կերպարը:

Քննարկուող իւրաքանչիւր կերպարի հետ մէջբերումներ կատարուած են տուեալ նիւթին հայող բանաստեղծութիւններէն, իսկ հատորի վերջաւորութեան տրուած են նիւթին առնչուող 20 քերթումներ:

Իր տեսակին մէջ հետաքրքրական ու այժմեական հատոր մը, որ արժէ քարգմանաբար ունենալ հայերէն ու այլ լեզուներով:

4- نضال العرب والأرمن ضد الاستعمار العثماني (Հայերու եւ արաբներու պայ-

քարը Օսմանեան գաղութատիրութեան դէմ), Դամասկոս, 1995, 102 էջ, հեղինակակից՝ Դոկտ. Խալիլ Մուսա: Գիրքը բաժնուած է վեց գլուխներու. առաջինը կը խօսի օսմանցի թուրքերու, արաբներու եւ հայերու մասին, երկրորդը կը քննարկէ 1839-1916՝ արաբներու եւ թուրքերու յարաբերութիւնները, երրորդը նուիրուած է հայ եւ թուրք յարաբերութիւններուն՝ 1860-1923, չորրորդը՝ թուրքերու դէմ հայ եւ արաբ համատեղ պայքարին, հինգերորդը՝ անոնց քաղաքական պահանջներուն, իսկ վեցերորդ ու վերջին գլուխը կը խօսի հայ եւ արաբ ժողովուրդներու յարաբերութեանց ներկայ իրավիճակին ու հեռանկարներուն մասին:

Դոկտ. Ալ-Եաֆի երկար տարիներ ապրած է Սուրիոյ Հալէպ քաղաքը եւ մահացած այնտեղ՝ 8 Մեյստեմբեր 2003ին, մօտ տարի մը Սէն Լուի հիւանդանոցի իր անկողինին քամուած մնալէ ու անողորմ հիւանդութեան դէմ յուսահատ պայքար մղելէ ետք:

ՄԻՀՐԱՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
mihran.min@aya.sy

ՎԱՌԼԱՄ (ՎԱՀՐԱՄ) ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
(1928-2008)

Պատմաբան, բարգմանիչ Վաղամ Մարտիրոսեանը ծնունդ է 1928ին, բանուորի ընտանիքում, Թբիլիսի, ուր ստացել է սկզբնական կրթությունը: 1947-1952՝ ուսումը շարունակել է Երևանի Պետական Համալսարանի Միջազգային Յարաբերությունների Ֆակուլտետում: Աշխատանքային գործունեությունը Մարտիրոսեանը սկսել է իրրե մանկավարժ՝ 1952-1956՝ Արթիկի շրջանի Հոռոմ գիղի դպրոցում դասաւանդելով պատմութիւն եւ ռուսաց լեզու:

Այնուհետեւ, հանգուցեալ պատմաբանի կեանքի գերակշռող մասն անբակտեիօրէն կապուել է ՀՀ Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիային: 1959-1997 եւ 2004-2008՝ նա աշխատել է Պատմութեան Ինստիտուտում, իսկ 1999-2004՝ Հայոց Յեղասպանութեան Թանգարան-Ինստիտուտում: Պատմութեան Ինստիտուտի ասպիրանտուրայում ուսումնառութեան տարիներին (1956-1959), Մարտիրոսեանը ձեռնամուխ է եղել ԺԸ. դարի հայ-վրացական յարաբերութիւնների պատմութեան ուսումնասիրութեանը: 1967ին պաշտպանել է թեկնածուական թեզ, որը յետագայում լոյս է ընծայել իրրե մենագրութիւն՝ *Հայ եւ Վրաց Ժողովուրդների Համագործակցութիւնը Ազատագրական Պայքարում (XVIII Դարի 20ական Թուականներ)* (1971) խորագրով: Այս գրքում նա առաջին անգամ օգտագործել է Մոսկուայում գտնուող Ռուսական Կայսրութեան Արտաքին Գործերի Նախարարութեան արխիւի մեծաքանակ անտիպ փաստաթղթեր, ինչը նրան հնարաւորութիւն է ընձեռել ամբողջ խորութեամբ եւ գիտական պատշաճ մակարդակով լուսաբանելու հայ եւ վրաց ժողովուրդների պայքարը պարսիկ կեղեքիչների ու թուրք ասպատակիչների դէմ: Նրա հիմնական հետեւութիւններն առ այսօր առաքելութիւնների տեղիք չեն տալիս: Աւելի յատկանշական եւ այժմեական է այն, որ Մարտիրոսեանը հաւաստել է Անդրկովկասում Ռուսաստանի տիրապետութեան հաստատման առաջադիմական բնոյթը: Հայ-վրաց-ռուսական յարաբերութիւնների պատմութիւնը յետագայում եւս մշտապէս գտնուել է նրա ուշադրութեան կենտրոնում: Այս թեմային նա նուիրել է բազմաթիւ յօդուածներ ու հրապարակումներ, որոնք լոյս են ընծայուել հայրենական տարրեր պարբերականներում եւ գիտական հրատարակութիւններում:

Արխիւային աշխատանքի հանդէպ հակում եւ սէր ունեցող պատմաբան-աղբիւրագէտը երկար տարիներ աշխատել է տարրեր ռուսական արխիւներում եւ իր անուրանալի նպաստն է բերել ԺԸ. դարի հայ-ռուսական յարաբերութիւնների պատմութեանը նուիրում փաստաթղթերի ժողովածուների կազմման աշխատանքներին, ինչպիսիք են Պատմութեան Ինստիտուտի իրականացրած՝ *Armiano-Russkie Otnoshenia Vo Vtorom Tritsatiletii XVIII Veka, t. III* (Հայ-ռուսական յարաբերութիւնները XVIII դարի երկրորդ երեսնամեակում, Հտր. III) (1978), *Armiano-Russkie Otnoshenia V XVIII Veke, 1760-1800, t. IV* (Հայ-ռուսական յարաբերութիւնները XVIII դարում, 1760-1800թթ., Հտր. IV) (1990) ստուարածաւալ հրատարակութիւնները:

Մարտիրոսեանի գործունեութեան մէջ նշանակալից տեղ է զբաղեցրել նաեւ քարգմանական աշխատանքը: Վարժ տիրապետելով ռուսերէն եւ գերմաներէն լեզուներին, նա պարբերաբար հայերէն է քարգմանել եւ հայ գիտական հանրութեանն ու ընթերցող հասարակութեանը ներկայացրել ռուս յայտնի գործիչների կենսագրականներ՝ *Դմիտրի Դոնսկոյ* (1985), *Պուգաչով* (1989), եւ *Աստրո-Հունգարիայի Դիւանագէտների Հաղորդագրութիւնները Հայոց Ցեղասպանութեան Մասին (1915-1918 թթ.)* (2004) Հայոց Ցեղասպանութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան համար մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող փաստաթղթերի ժողովածուն:

Մարտիրոսեանն ազնիւ, բարեացակամ եւ սկզբունքային անձնատրութիւն էր: Ղարաբաղեան շարժման շրջանին, լինելով խիստ դժգոհ խորհրդային իշխանութիւնների՝ հայ ժողովրդի արդար պահանջի հանդէպ ցուցաբերած անբարեացակամ վերաբերմունքից, նա դուրս եկաւ Խորհրդային Միութեան Կոմունիստական Կուսակցութեան շարքերից, իսկ յետագայում անդամագրուեց ՀՅԴին:

Դառն էր Մարտիրոսեան մարդու ճակատագիրը: Մահից մի քանի տարի առաջ նա կորցրեց կնոջը, այնուհետեւ յիսունը հազիւ բոլորած միակ զաւակին, որի անժամանակ վախճանը շատ ծանր տարաւ:

Վաղամ Մարտիրոսեանը իր մահկանացուն կնքեց 7 Հոկտեմբեր 2008ին Երեւան:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՊՕԴՈՍԵԱՆ
varuzhan_poghosyan@yahoo.com

ԷՄՍԱ ԿՈՐԽՍԱԶԵԱՆ (1930-2009)

Մեսրոպ Մաշտոցի Անուան Հին Ձեռագրերի Ինստիտուտ-Մատենադարանի աւագ գիտաշխատող, արուեստագիտութեան դոկտոր, նկարչուհի Էմմա Մուշեղի Կորխմազեանը ծնուել է 1930 Սեպտեմբեր 23ին, Մոսկուայում, շինարարի եւ քիմիկոսի ընտանիքում: 1941ին տեղափոխուել է Երեւան: 1954ին աւարտել է Գեղարուեստա-թատերական Ինստիտուտը եւ աշխատանքի անցնելով Մատենադարանում՝ ընդգրկուել է ռուս արուեստաբան, հայ միջնադարեան արուեստի մասնագէտ եւ վերականգնող նկարիչ Լիդիա Դուռնովոյի կազմակերպած արուեստագէտների խմբում, որոնք Հայաստանում առաջինն են զբաղուել եկեղեցական որմնանկարների ու ձեռագիր մատենաների մանրանկարչութեան վերականգնմամբ ու ընդօրինակմամբ: Կորխմազեանն անմիջական մասնակցութիւն է ունեցել Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի տաճարի, Տաթևի վանքի, Լմբատավանքի, Արուճի, Ախթալայի, Գրիմի Ս. Խաչ եւ մի քանի այլ եկեղեցիների եզակի որմնանկարների փրկութեան գործին:

1960ականներից Կորխմազեանը հիմնականում նուիրուել է հայկական մանրանկարչութեան ուսումնասիրման գործին: Նրա ջանքերն ուղղուել են Գրիմի հայ միջնադարեան արուեստի ուսումնասիրմանը: 1971ին «Գրիմի Մանրանկարչական Դպրոցը» թեմայով պաշտպանել է ատենախօսութիւն եւ ստացել արուեստաբանութեան թեկնածուի աստիճան: 1976ին հրատարակ-

ուել է նրա *Ղրիմի Հայկական Մանրանկարչությունը (XIV-XVII դդ.)* գիրքը, որի շնորհիվ լոյս է սփռուել հայ մատենական նկարչության մի նոր դպրոցի վրայ: Գրքում վեր են հանում ու մեկնաբանում Ղրիմում ապրած տաղանդատու հայ մանրանկարիչների գործերը, որոնք մինչ այդ ծանօթ չէին արուեստասեր հասարակությանը:

1970-80ականներին Վազգեն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի պատուիրով Կորխմազեանն ստեղծել է սրբապատկերներ Թորոս Ռոսլինի, Սարգիս Պիծակի եւ միջնադարեան այլ վարպետների մանրանկարների հիման վրայ, որոնք զարդարում են հայ եկեղեցիները Հայաստանում եւ Սփիւքում (Իրաք, Իրան):

1977ին Կորխմազեանն իր գործընկերուհու՝ Իրինա Դրամբեանի հետ ընթերցողների սեղանին է դրել Մատենադարանի գեղարուեստական գանձերին նուիրուած ռուսերէն գիրքը, 1987ին՝ հայկական մանրանկարչութեանը նուիրուած ռուսերէն աշխատանքը: «Մատենադարանի Գանձերը» մատենաշարով տարբեր լեզուներով եւ տարբեր տարիների լոյս են տեսել հայ մանրանկարչութեան վերաբերեալ նրա գիտահանրամատչելի գրքոյկները՝ հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով: 2006ին Հրավարդ Յակոբեանի, Լիլիթ Չաքարեանի եւ այլոց հետ լոյս է ընծայել *Մատենադարանի Մանրանկարչական Գանձերը* մեծադիր ալբոմը ֆրանսերէն: Հայ մանրանկարչութեանը նուիրուած զեկուցումներով հանդէս է եկել մի շարք հանրապետական, համախորհրդային եւ միջազգային գիտաժողովներում:

Կեանքի վերջին շրջանում, 2008ին Երեսանում լոյս տեսաւ Կորխմազեանի Ղրիմի Սուրբ Խաչ Մենաստանին նուիրուած ռուսերէն աշխատութիւնը (Իրինա Բաբայեանի համահեղինակութեամբ), իսկ Սիմֆերոպոլում (Ղրիմ) նոյն թուականին լոյս տեսաւ *Ղրիմի Հայկական Մանրանկարչութիւնը* (հայերէն եւ անգլերէն) մենագրութիւնը: Նա Օլէգ Գաբրիէլեանի եւ Կոնստանտին Էռլիխի կազմած *Ղրիմ. Հայեր. Արարման Տասը Դարը* ժողովածուի (Սիմֆերոպոլ 2008 հայերէն, ռուսերէն, ուկրաիներէն եւ անգլերէն) գլխատուր խորհրդատուներից էր: Վերջին երկու գրքերի համար Կորխմազեանը Ղրիմում արժանացել է Այվազովսկի Եղբայրների մրցանակին:

Կորխմազեանը մինչեւ կեանքի վերջին օրերն աշխատել է անմնացորդ նուիրումով՝ բազմաթիւ ծրագրեր թողնելով անաւարտ: 2009ին, «Նայիրի» Հրատարակչատնից, յետմահու լոյս տեսաւ Հայդէ եւ Հելմուտ Բուշհաուզենների եւ Կորխմազեանի *Armenische Buchmalerei und Baukunst der Krim/Armianskaya Knijnaya Jivopis i Arkhitektura Krima* (Հայկական մանրանկարչութիւնն ու ճարտարապետութիւնը Ղրիմում) գերմաներէն եւ ռուսերէն երկլեզու հատորը որը նուիրուած է Մատենադարանի յիսնամեակին:

Էմմա Կորխմազեանը մահացաւ 2009 Յունուար 13ին, Երեսանում:

ԼԻԼԻԹ ԽԱՆԱՂԵԱՆ

Մեծ է Շահինեանի գրականագիտական և գրաքննադատական վաստակը: 1961ին Մշակ Հրատարակչատունն լոյս կը տեսնէ անոր առաջին մենագրութիւնը՝ *Համաստեղ*: Երիտասարդ գրականագէտին այս գործը կը համարուի Համաստեղի գրականութեան համապարփակ ու խորաբափանց ուսումնասիրութեան առաջին ծաւալուն փորձը: 1962ին, նոյն հրատարակչատունն լոյս կը տեսնէ իր *Հատընտիր*՝ գրադատական յօդուածներու ժողովածուն, նուիրուած սփիւռքահայ եւ հայրենի գրողներու գործերուն: Ասոր կը յաջորդեն *Գորգէն Մահարի Վաթունի Հանգրուանին* մենագրութիւնը (Մշակ, 1964), *Հանդիպումներ*՝ նորագոյն գրադատական յօդուածները ամփոփող հատորը (Շիրակ, 1966), *Ձիւներն Ի Վեր*՝ Լեւոն Շանթին նուիրուած մենագրութիւնը (Համագգային, 1967):

Շահինեանը յիշատի կարելի է համարել Շահնուրի գրականութեան լաւագոյն գիտակներէն մին: Շահնուրի գրականութեան բոլոր ծալքերը ուսումնասիրելու ու անոր վաստակը լոյսին հանելով գրողին արժանին մատուցանելու Շահինեանի մասնագիտական մօտեցումին արդիւնքը կ'ըլլան ոչ միայն զոյգ աւարտաճառերը, այլեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տպարանէն լոյս տեսած *Drame et Poésie de l'Exile dans l'Oeuvre d'Armen Lubin en Particulier et d'Ecrivains Arméniens de France en Général* (1979), *Կենսագրութիւն եւ Մատենագիտութիւն Շահան Շահնուրի* (1981) եւ *Շահան Շահնուր, Արսնք եւ Արուեստ* (1985), հատորները, իսկ *Parages d'Exile: Nouvelles, des Chahan Chahnour* ֆրանսերէն հատորը (1984, Քոնէաք, Le Temps qu'il Fait) կ'ամփոփէ Շահինեանի կատարած Շահնուրի երեք պատմուածքներու ֆրանսերէն թարգմանութիւնը: Շահինեանի նուիրումը Շահնուրի գրականութեան դրսեւորուած է նաեւ իւրովի. ան Շահնուրէն երեք պատմուածքներ՝ «Պճեղ Մը Անոյշ Սիրտ», «Առաւօտեան Շեփոր» եւ «Հոսանքի Եզրը» կը վերածէ թատրերգութեանց, հաւատալով որ քննադրուելով անոնք աւելիով հասանելի կը դառնան հայ հասարակութեան (*Թատերական Պատկերներ*, Շիրակ, 1986): Մամուլի տակ է Շահնուրի կեանքին ու գրական ստեղծագործութիւններուն նուիրուած եռահատորը, որ ծրագրուած է հրապարակել 2010ի աշնան Երեւանի մէջ, *Ազգ* օրաթերթի հրատարակութեամբ:

Շահինեանի խմբագրութեամբ ՄՏԿԿԷն լոյս տեսած են Գրիգոր Զօհրապի (1988) եւ Մատթէոս Մամուրեանի (1990) *Երկեր* հատորները, Վահրամ Մալեանի *Անրողջական Երկերը* (Ա. հրտ.՝ 1993, Բ. Հրտ.՝ 1996, Էջմիածին) եւ Սիլվա Կապուտիկեանի *Գիրս Մնայ Յիշատակող* հատորը (1996): Շահինեան գործակցած է նաեւ ՄՏԿԿԻ Դանիէլ Վարուժան Գրական Հիմնադրամի կազմին հետ եւ լոյս ընծայած 17 հատոր՝ արեւմտահայ դասական գրողներու գործերէն:

Հայ գրականութիւնը ֆրանսախօս ընթերցողին հասու դարձնելու նախանձախնդրութեամբ, ՄՏԿԿԸ լոյսին կ'ընծայէ Շահինեանի *Panorama de la Litterature Armenienne* (Անթիլիաս, 1980) եւ *Oeuvres Vives de la Litterature Armenienne* (Անթիլիաս, 1988) հատորները: 1993ին, Փարիզի CNRS-ի հրատարակութեամբ լոյս կը տեսնէ Քլոտ Մութաֆեանի *Le Royaume Armenien de Cilicie* հատորը, գործակցութեամբ Գրիգոր Շահինեանի: Հայերէնի եւ ֆրանսերէնի իր քաջատեղեակութիւնը զինք կը մղէ պատրաստելու հայերէն-ֆրանսերէն գործնական բառարան մը, որ 1997ին լոյս կը տեսնէ Պէյրութի Շիրակ Հրատարակչատունէն: Յարութիւն Քիւրքճեանի եւ Շահինեանի գործակցու-

քեանք, նոյն տպարանն լոյս կը տեսնէ *Ֆրանսերէն-Հայերէն Գործնական Բառարանը* (1998) եւ *Ֆրանսերէն-Հայերէն-Ֆրանսերէն Միացեալ Բառարանը* (2000), որուն համակարգչային տարբերակը՝ *E-lexique Machtots* ամբողջացած տեսքով կը թողարկուի 2008ին, Փարիզ:

Շահինեան զանազանութիւն չդրաւ մանկավարժութեան ու գրականագիտութեան միջեւ: Անոր մանկավարժական գործունէութիւնը չսահմանափակուեցաւ ԽԳՄԿԻ դասարաններուն մէջ: Շահինեան ՄՏԿԿԻ տպարանն լոյս կ'ընծայէ *Հայերէնի եւ Հայ Գրականութեան Դաստանդման Կերպ* (1995), *Հայոց Պատմութեան Դաստանդման Կերպ* (2002) եւ *Հայերէնի Բարելաւումի Չեռնարկ* (2006) մանկավարժական ուղեցոյցները, որոնք կը խօսին Շահինեան մասնագէտ մանկավարժին լայն մտահորիզոնին ու արդիական մտածողութեան մասին: Մանկավարժական արդի ուղղութիւններն ու ձգտումները ազգային մանկավարժութեան աւանդներուն ազուցելու եւ սփիւռքահայ դպրոցին մէջ հայագիտական նիւթերու դաստանդման առարկայական ու ենթակայական խոչընդոտները վերացնելու Շահինեանի տեսական քէ գործնական մօտեցումները պէտք է անպայմանօրէն ուսումնասիրուին, ինչպէս նաեւ պէտք է հրատարակուի անոր անտիպ մնացած *Մանկավարժական Խոհերը*:

Մեծ ուշադրութիւն դարձնելով պատանիներու ընթերցանութեան կարեւորութեան ու պատանեկան գրականութեան անհրաժեշտութեան, Շահինեան կը սկսնաւորէ Խաչեր Գալուստեան Մանկապատանեկան Մատենաշարը, որմէ ցարդ հրատարակուած են 22 հատորներ՝ մեծամասնութիւնը լոյս տեսած իր լեզուա-ոճական պատշաճեցումներով: *Մասնայ Ծոեր* դիւցազնավէպի գրոյցները, պատանեկան տարիքի յարմար արեւմտահայ եւ արեւելահայ գրողներու գործերը ենթարկուելով մանկավարժ գրականագէտին բժախնդիր հպումներուն դարձած են մատչելի սփիւռքահայ դպրոցականին: Աւելին, Շահինեան կը հեղինակէ նաեւ երկու պատանեկան պատմուածքներ՝ *Պիժու* (Անթիլիաս, 2003) եւ *Հայրիկին Ու Տուտունին Ամառնային Արկածները* (Անթիլիաս, 1999): Անտիպ կը մնան *Արեգ* մանկապատանեկան գործը, եւ *Ծովասար*՝ նախակրթարանի Ա.-Ե. դասարաններու հայերէնի դասագիրքերու շարքը:

Ան ֆրանսերէնէ քարգնանած է նաեւ Ժանին Ալթունեանի *Բա՛ց Միայն Իմ Դիմաց Դամբաներն Արմենիոյ* (Անթիլիաս, 2001), Աբրամ Զաաթարիի եւ Մոնիրա Խմիրի *Portraits du Caire: Van Leo, Armand, Alban* (Actes du Sud, 1999), Ալեքսանտր Նաժժարի *Պատերազմի Դպրոցը* (Շիրակ, 2001), *Դար Մը Պատմութիւն ՀԲԸՄի* (գործակցութեամբ Շաղիկ Արծրունիի, Փարիզ, 2001) եւ Ճիովանի Կուայթայի գրոյցները Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց հայրապետին հետ՝ *Հանդիպում Մը Երկրի եւ Երկինքի Միջեւ* (Քանատա, 2008) հատորները:

2004ին, Շիրակ Հրատարակչատունն լոյս տեսաւ անոր վերջին՝ *Վերաքաղ* յուշագրական հատորը, ուր ի յայտ կու գայ Շահինեան մարդուն, հայուն, հայ գրականութեան ու դպրութեան նուիրեալին պայծառ ու մտերմիկ երեսը:

Շահինեան համեստագոյն անձնատրութիւն մըն էր: Երեցին ու երիտասարդին, լիբանանահայ տարբեր հոսանքներու մտաւորականներու, արուեստագէտներու ու գրողներու հետ սերտ կապեր պահպանող, միշտ հանդարտ, բարեհամբոյր բայց միաժամանակ յախտոն կեցուածք ունեցող բազմակողմանի զարգացումի տէր մտաւորականն էր ան, որ լիբանանահայ մամուլի

էջերէն չէ վարանած յայտնելու իր կարծիքը, երբեմն նոյնիսկ ի հեճուկս իշխող մտայնութեանց: Եւ ան այս իրատունքը վաստակած էր ջանադիր աշխատանքին ու սկզբունքային կեցուածքին շնորհիւ: Սփիւռքահայ բազմաթիւ ու երբեմն խորապէս պառակտուած կառոյցին մէջ Շահինեան եղաւ այն քիչերէն, որոնք գրական աշխատանքն ու սեփական գաղափարախօսական համոզումները չնոյնացուցին, այլ արժանատրին արժանին մատուցանելով վայելեցին համագգային յարգանք:

Դռկտոր Գրիգոր Շահինեան իր մահկանացուն կնքեց 15 Փետրուար 2009ին, Պէյրութ:

ԱՐՄԵՆ ԻՒՆԵՇԼԻԱՆ
urneshlian@yahoo.com

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅՆԱՉԱՐԵԱՆ
(1941-2009)

Ճարտարապետ, հայկական ճարտարապետութիւնն ուսումնասիրող հասարակական կազմակերպութեան հիմնադիր-նախագահ, ճարտարապետութեան դռկտոր Արմէն Հախնազարեանը ծնուել է 1941 Մայիս 5ին, Թեհրանում, ազուլեցի Յովհաննէս Հախնազարեանի ընտանիքում: Հայրը 1922-1932 ուսանել է Պրահայում, պատմագիտութեան եւ փիլիսոփայութեան դռկտորի կոչում ստացել Պրահայի Համալսարանում, այնուհետեւ երկար տարիներ եղել է հայկական դպրոցի տնօրէն Թեհրանում: Որդին յետմահու հրատարակել է հօր *Գողթան Գաւառ* աշխատութիւնը (Թեհրան, 1991):

Հախնազարեանը տարրական եւ միջնակարգ կրթութիւնն ստացել է Քուշէշ Դարեան դպրոցում, որն աւարտել է 1959ին: Գերմանիայի Աախէն քաղաքի համալսարանում (T. H. Aachen) ուսանել է ճարտարապետութիւն եւ քաղաքաշինութիւն:

1968ին շուրջ 6 ամիս զբաղուել է Պարսկաստանի Ատրպատական նահանգի (պատմական Արտազ գաւառ) տարբեր շրջաններում՝ Պարսպատունիքում (Նարադաղ), Ուրմիայում, Սալմաստում, Խոյում, Արդաբիլում եւ Թաւրիզում գտնուող հայկական վանքերի ու եկեղեցիների, մասնաւորապէս Ս. Թադէոս Առաքեալի, Ծործորի Ս. Աստուածածին եւ Դարաշամբի Ս. Ստեփանոս Նախավկայ վանքերի ուսումնասիրութեամբ, լուսանկարմամբ եւ չափագրութեամբ: Նման աշխատանքներ է կատարել նաեւ Նոր Զուղայում պահպանուած 13 եկեղեցիներում, Փերիայի եւ Զարմահայի երբեմնի հայաբնակ գիւղերում: Ս. Թադէոս Առաքեալի վանքի ուսումնասիրութիւնը հիմք է ծառայել ճարտարապետութեան դռկտորական թեզի համար: *Սուրբ Թադէի վանքը* մենագրութիւնը հրատարակուել է Միլանի «Հայ ճարտարապետութեան վաւերագրեր» մատենաշարով, անգլերէն եւ հայերէն: Նոյն մատենաշարով է հրատարակուել նաեւ նրա յաջորդ՝ Նոր Զուղա աշխատութիւնը (1992, հայերէն եւ անգլերէն, նոյնը հրատարակուել է նաեւ պարսկերէն):

1972-1978՝ Գերմանիայից կազմակերպել է գիտարշավներ Արեւմտեան Հայաստան եւ Կիլիկիա, որոնց արդիւնքը հիմք է ծառայել *Հայկական ճարտարապետութիւն 7* հատորանոց մանրաժապատեցների հրատարակութեանը փրոֆ. Վազգէն Բարսեղեանի (ԱՄՆ) մեկենասութեամբ:

Շարունակական աշխատանքը, որի նպատակն էր գիտարշավների միջոցով պատմական Հայաստանի տարածքում (ներառեալ Փոքր Հայքն ու Կիլիկիան, նաեւ Սփիւքը) գտնել, ուսումնասիրել եւ հանրութեանը ներկայացնել հայկական պատմամշակութային արժէքները, հիմնաքար է դարձել 1978ին «Հայկական ճարտարապետութեան Ուսումնասիրութիւն» (Research on Armenian Architecture) հասարակական կազմակերպութեան ստեղծման համար: 1998ին Կազմակերպութիւնը պաշտօնականացել է Երեւանում: Այն ունի մասնագիտէր Ասիւէնում, Լոս Անջելըսում եւ գործակիցներ՝ տարբեր երկրներում:

1982-1985 Հախնազարեանը ղեկավարել է Թեհրանի Ս. Գէորգ, Ս. Գրիգոր եւ Վանքի եկեղեցիների վերականգնման աշխատանքները: 1996-1997 մասնակցել է Սիրիայի Քեսաբ քաղաքի երկու եկեղեցիների եւ բնակելի երկու շէնքերի վերականգնմանը: Գերմանիայի Քէօլն քաղաքում հայոց առաջնորդարանին տրուած գերմանական բողոքական եկեղեցին վերակառուցել է Հայ Առաքելական Եկեղեցու ծիսակարգի համեմատ: Հախնազարեանը Հայաստանում մասնակցել է մի քանի վանքերի եւ եկեղեցիների՝ Տաթեւ գիւղի Ս. Մինաս եկեղեցու, Ապարանի Ս. Խաչ եկեղեցու, Սաղմոսավանքի, Ուշի գիւղի Ս. Սարգիս Վանքում դամբարան-մատուռի, Արցախի Քարինտակ գիւղի եկեղեցու եւ նշանատր Դաղիվանքի վերականգնման աշխատանքներին եւ ղեկավարել դրանք: Շուրջ 25 տարի եղել է «Երկիր Եւ Մշակոյթ» հասարակական կազմակերպութեան վարչութեան կազմում:

Հախնազարեանը հեղինակ է ճարտարապետութեան վերաբերեալ մի շարք յօդուածների, մասնակցել է բազմաթիւ գիտաժողովների եւ մի շարք երկրներում զեկոյցներով ու ցուցահանդէսներով ներկայացրել հայկական ճարտարապետութիւնը:

Հախնազարեանի մշտական գործակիցը եղել է կինը՝ ազգութեամբ գերմանուհի ճարտարապետ Մարգրէթը:

Արմէն Հախնազարեանը մահացաւ 2009 Փետրուար 19ին, Ասիւէնում, անհիւսիս մի մասն անփոփոխած է Արտաշատում:

ՀՀՀ

ԿԱՐԷՆ ԻԻԶԲԱՇԵԱՆ (1927-2009)

Հայագէտ-բիւզանդագէտ, միջնադարեան հայ պատմագրութեան երկերի քարգմանիչ, պատմական գիտութիւնների դոկտոր Կարէն Մկրտչի Իւզբաշեանը ծնուել է 1927 Յունուար 6ին, Երեւանում, շուշեցու ընտանիքում: Ուսանել է Երեւանի Պետական Համալսարանի Պատմութեան Բաժնում: 1947ին ուսումը շարունակել է Լենինգրադի (այժմ՝ Սանկտ-Պետերբուրգ) Համալսարանում՝ դառնալով ակադեմիկոս հայագէտ Յովսէփ Օրբելու վերջին աշակերտը: 1955-1958՝ Իւզբաշեանն աշխատել է Մեսրոպ Մաշտոցի Անուան Հին

Ձեռագրերի Ինստիտուտ-Մատենադարանում, 1958ից՝ ԽՍՀՄ Գիտությունների Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Ինստիտուտի Լենինգրադի Բաժանմունքում: Ղեկավարել է Ինստիտուտի՝ Յովսէփ Օրբելու հիմնադրած «Կովկասի Կաթինէտ»ը:

Իզգրաշեանը զբաղուել է հայոց պատմութեան եւ մատենագրութեան, հայկական ձեռագրերի, հայ-բիզանդական յարաբերութիւնների ուսումնասիրութեամբ: Հրատարակել է մի քանի տասնեակ մենագրութիւններ, յօդածներ, գրախօսականներ: Նրա աշխատասիրութեամբ լոյս է տեսել հայ միջնադարեան պատմագրութեան կարեւոր երկերից մէկը՝ *Պատմութիւն Արիստակէսի Լաստիւերտցոյ* գրական յուշարձանը (Երեւան, 1963): Առանձին զրքերով ռուսերէն լոյս են տեսել Իզգրաշեանի՝ Բիզանդիայում 1180-1204 թթ. դասակարգային պայքարին եւ Խաչակրաց չորրորդ արշաւանքին (Երեւան, 1957), Բագրատունիների դարաշրջանի հայկական պետականութիւններին եւ Թ.-ԺԱ. դարերի Բիզանդիային (Մոսկուա, 1988) նուիրուած աշխատութիւնները, *Ակադեմիկոս Յովսէփ Արզարի Օրբելի (1887-1961)* (Մոսկուա, 1964, ռուսերէն, նոյնը հայերէն՝ Երեւան, 1971), *Ե. Դարի Հայկական Էպոպեան. Աւարայրի Ճակատամարտից Դէպի Նուարսակի Պայմանադրութիւնը* (Երեւան, 1989, նոյնը ռուսերէն՝ Մոսկուա, 2001, հայերէն երկրորդ հրատարակութիւնը՝ Երեւան, 2005), Հայաստանի պատմութեան եւ մշակոյթին նուիրուած հնագոյն ժամանակներից մինչեւ Երրորդ Հանրապետութիւն ռուսերէն աշխատութիւնը (հեղինակակից՝ Գագիկ Սարգսեան եւ ուրիշներ, Երեւան, 1998), *Ոսկեդարի Վերջին Աստղը՝ Ղազար Փարպեցի* (Էջմիածին, 1999), *Հայագիտութեան Ներածութիւն* (Սանկտ-Պետերբուրգ, 2003, ռուսերէն, նոյնը հայերէն՝ Երեւան, 2006):

Կարէն Իզգրաշեանը մահացաւ 2009 Մարտ 5ին, Սանկտ-Պետերբուրգում. քաղուած է տեղի Սուրբ Յարութիւն եկեղեցու քաւում:

ՀՀՀ

ՀԵՆՐԻԿ ԻԳԻԹԵԱՆ (1932–2009)

Արուեստաբան, ՀՀ արուեստի վաստակաւոր գործիչ, հայ կերպարուեստի եռանդուն քարոզիչ եւ կազմակերպիչ, հասարակական գործիչ Հենրիկ Սուրենի Իգիթեանը ծնուել է 1932 Մարտ 5ին, Թբիլիսիում: 1949ին աւարտել է Երեւանի Կիրովի անուան թիւ 12 միջնակարգ դպրոցը: 1956ին աւարտել է Երեւանի Ժղանովի Անուան Ռուսաց Եւ Օտար Լեզուների Պետական Ինստիտուտի Ռուսաց Լեզուի եւ Գրականութեան Բաժինը: 1963ին աւարտել է Լենինգրադի Ռեպինի Անուան Գեղարուեստի Ակադեմիայի Արուեստի Տեսութեան եւ Պատմութեան Բաժինը: 1960-76՝ աշխատել է Հայաստանի Պետական Պատկերասրահում որպէս Հայ Կերպարուեստի Բաժնի Վարիչ: 1968ից եղել է ԽՍՀՄ եւ Հայաստանի նկարիչների միութիւնների անդամ:

1970 Մարտ 13ին հիմնադրել է աշխարհում առաջին մանկական ստեղծագործութեան քանդաւանը: 1972ին նախաձեռնել եւ հիմնադրման օրուանից ղեկավարել է Հայաստանի Ժամանակակից Արուեստի Թանգարանը՝ առաջինը ոչ միայն ԽՍՀՄում, այլեւ ողջ սոցիալիստական երկրներում:

Իգիթեանը 1978ին հիմնել է Գեղագիտութեան Ազգային Կենտրոնը, որի կազմում Մանկական Ստեղծագործութեան Թանգարանից բացի գործում են կերպարուեստի եւ դեկորատիւ-կիրառական արուեստի ստուդիաները, փոքր քատրոնը, մանկական ֆիլիարմոնիան: Կենտրոնը ունի մասնագիտեր Հայաստանի տարբեր մարզերում:

1980ին Իգիթեանին շնորհուել է Հայաստանի արուեստի վաստակաւոր գործչի կոչում: 1989-91՝ ակտիւ հասարակական գործունէութիւն է ծաւալել ԽՍՀՄ Գերագոյն Խորհրդում որպէս ժողովրդական պատգամատուր, ապա՝ Գերագոյն Խորհրդի անդամ: Պարգեւատրուել է շքանշաններով եւ մեդալներով («Ժողովուրդների Բարեկամութեան» շքանշան, «Մովսէս Խորենացի» մեդալ, ԼՂՀ «Մխիթար Գօշ» մեդալ, Կալիֆորնիայի Լոս-Անջելըսի Համալսարանի Հայագիտութեան Ամբիոնի «Գրիգոր Նարեկացի» ոսկէ մեդալ, Ֆրանսիայի Հանրապետութեան Մշակոյթի Նախարարութեան Արուեստի եւ Գրականութեան շքանշան): 2004ին ընտրուել է Երեւանի պատուաւոր քաղաքացի: 2007ին արժանացել է ՀՀ նախագահի արուեստի բնագաւառում նախատեսուած մրցանակին՝ «*Ի. դարի Հայ արուեստի ուսումնասիրութեան եւ տարածման գործում ունեցած նշանակալի ներդրման համար*»: 2009ին Ֆրանսիայում Հայաստանի տարուայ կապակցութեամբ նոյնպէս արժանացել է մեդալի:

1980ին հրաւիրուել է Մոսկուա որպէս Ողիմպիական խաղերի ժամանակ բացուած «Ես Տեսնում Եմ Աշխարհը» մանկական միջազգային ցուցահանդէսի տնօրէն: 1987ին ԱՄՆում Իգիթեանը ներկայացրել է Հայաստանի մանկական արուեստը եւ 9 ամիս շարունակ դասախօսութիւններ է կարդացել ԱՄՆի տարբեր քաղաքներում: 1989ին Իգիթեանը եւ «Մոսկուայի Վիրտուոզներ» նուագախմբի հիմնադիր եւ նուագավար Վլադիմիր Սպիւակովը մանկական արուեստի ցուցահանդէս են բացել Ֆրանսիայի Կալւար քաղաքում: 1990ին նոյն ցուցահանդէսը բացուել է Դաուսում՝ միջազգային տնտեսական ֆորումի ժամանակ: Իգիթեանը բազմաթիւ միջազգային ցուցահանդէսներ է կազմակերպել եւ դեկավարել աշխարհի տարբեր երկրներում, 1991ին Գերմանիայի Բոխում քաղաքում, 1998ին՝ Բուենոս Այրեսում, 1999-2000ին՝ Համաշխարհային Բանկում (Ուաշինգթոն), 2000ին՝ Եւրոխորհրդարանում (Ստրասբուրգ), 2000ին՝ Հռոմում, 2001-2002ին՝ Նիւ Եորքում, Չիքագոյում, Միլուքիում (ԱՄՆ), 2003ին՝ Եւրոմիութիւնում (Բրիսել):

Հենրիկ Իգիթեանը հեղինակ է բազմաթիւ մենագրութիւնների, կատալոգների, ալբոմների, այդ թւում՝ *Մարտիրոս Սարեան* (Երեւան, 1965), *Յակոբ Գիւրջեան* (Երեւան, 1966), *Գէորգ Գրիգորեան - Ջոտտո* (Երեւան, 1967), *Յովսէփ Կարալեան* (Երեւան, 1967), *Յովհաննէս Այվազովսկի* (Երեւան, 1967), *Արտո Չաքմաքչեան* (Երեւան, 1971), *Երուանդ Քոչար* (Երեւան, 1972), *Սեդրակ Առաքելեան* (Երեւան, 1975), *Յակոբ Անանիկեան* (Երեւան, 1978), *Վաղարշակ Էլիքեկեան* (Թբիլիսի, 1979), *Նիկողայոս Նիկողոսեան* (Երեւան, 1979), *Ռուդոլֆ Խաչատրեան* (Երեւան, 1980), *Երուանդ Քոչար* (Երեւան, 1980), *Մինաս Անտիսեան* (Երեւան, 1984), *Յակոբ Յակոբեան* (Երեւան, 1989), *Հրաշքների Աշխարհ (մանկական քանդարան)* (*Wonderland*, 1997), *Յուջիյամայից Արարատ (միջազգային մանկական արուեստ)* (Երեւան, 1997), *Թանգարան* (Երեւան, 1998, «Աշխարհի Լաւագոյն Գրքերը» ցուցահանդէսում ստացել է UNESCOի մրցանակը որպէս տարուայ լաւագոյն գիրք, 1998), *Gabo* (Գաբրիէլ Մանուկեան) (Երեւան, 1998), *Արմէն Գէորգեան* (Երե-

ւան, 1999), *Albert* (Ալբերտ Յակոբեան) (Երեւան, 1999), *Արամ Իսաբեկեան* (Երեւան, 1999), *Հայկական Հեքիաթներ* (ծրագրի եւ առաջաբանի հեղինակ, Երեւան, 1999, հայերէն եւ անգլերէն), *Յովհաննէս Թումանեանի Հեքիաթները* (ծրագրի եւ առաջաբանի հեղինակ, Երեւան, 1999, հայերէն, անգլերէն եւ ռուսերէն), *Սարգիս Համալրաշեան* (Երեւան, 2000 եւ 2006), *Երուանդ Քոչար* (Երեւան, 2000), *Յովնաթանեանից Մինաս* (Երեւան, 2001), *Մարինէ Դիւան-եան* (Երեւան, 2002), *Թենի Վարդանեան* (Երեւան, 2002), *Էմիլ Կազազ* (ծրագրի հեղինակ, Երեւան, 2004), *Հայկական Ներկայանակ* (ծրագրի հեղինակ, ալբոմ 2 մասից, Երեւան, 2005), *Ջաջուռեցի Մինասը* (Երեւան, 2006), *Վրոյր* (Երեւան, 2006), *Աշոտ Յովհաննիսեան* (Երեւան, 2007), *Գազիկ Ղազանշեան* (Երեւան, 2008):

Իգիթեանից մի շարք աշխատութիւններ հրատարակուել են տարբեր լեզուներով, ինչպէս՝ «Մինաս Աւետիսեան» (մենագրութիւն, Մոսկուա՝ 1970, Լենինգրադ՝ 1975), «Լաւինիա Բաժբէուկ-Մելիքեան» (Մոսկուա, 1980, 1982), «Ռուդոլֆ Խաչատրեան» (Մոսկուա, 1984), «Վաղարշակ Էլիքեկեան» (Մոսկուա, 1991), չեխերէն՝ «Մ. Ս. Սարեան» (Պրահա, 1966), «Մինաս Աւետիսեան» (մենագրութիւն, Պրահա, 1984), հունգարերէն՝ «Սարեան» (Բուդապէշտ, 1967), գերմաներէն՝ *Armenische Malerei* (Հայկական նկարչութիւն, Լայպցիգ, 1975), «Մինաս Աւետիսեան» (Բեռլին, 1975), սլովակերէն՝ *Armenska Paleta* (Հայկական ներկայանակ, Բրատիսլաւա, 1976), պորտուգալերէն՝ *Pintura Armenia Contemporanea* (Լիսաբոն, 1978), լեհերէն՝ *Malarsstwo Armenii* (Հայաստանի նկարչութիւնը, Վարշաւա, 1987), անգլերէն՝ *Tree of Life* (Բէյրութ, 1995), *Noah's Arc* (Բէյրութ, 1995), *Modern Art Gallery* (Երեւան, 1997), ֆրանսերէն՝ *Art Contemporain d'Arménie* (կատալոգ, Փարիզ, 2007), իտալերէն՝ *I Colori dell'Armenia* (Հայաստանի գոյները, Հռոմ):

Հենրիկ Իգիթեանը բազմաշնորհ անհատականութիւն էր, աչքի էր ընկնում գիտելիքների հսկայածաւալ պաշարով, քաղաքացիական խիզախութեամբ, աներեւակայելի աշխատասիրութեամբ: Այդ ամէնը արտացոլում էր նրա արուեստաբանական, կազմակերպչական եւ հասարակական-քաղաքական բեղուն գործունէութեան մէջ: Մեծ է Իգիթեանի վաստակն ազգային կերպարուեստի զարգացման ու տարածման, երեխաների գեղագիտական կրթութեան, հասարակական գործունէութեան ասպարէզներում: Իգիթեանի կերպարը լաւագոյն է տրուած Եակով Չարգարեանի *Այդ Իգիթեանը* գրքում (2001, Երեւան, ռուսերէն, 2008, Երեւան, հայերէն):

Հենրիկ Իգիթեանը մահացաւ 2009 Մայիս 11ին, Երեւանում:

ՀՀՀ

